

TEKST 125: Beretninger om massakrer mod armenierne i 1059-1064

Fra midten af 1000-tallet kom det kristne Armenien under seldsjukkernes angreb. Matthias af Edessa var armensk, kristen-ortodoks munk, der skrev en krønike omkring 1136, hvori han beskriver tyrkernes angreb og massakre på armenierne i byen Sebastea. Den seldsjukkiske leder Toghrol Beg havde skabt sig et kongerige i Persien, og i 1059 angreb og hærgede hans tyrkiske styrker det armenske folk, som boede omkring Sebastea i det byzantinske rige. Samuel af Ani (ca 1100-1180) var en armensk historiker, der i 1100-tallet skrev en krønike om det armenske folks historie. Aristakes Lastivertsi (1002-1080) var en armensk historiker, som omkring 1072-1079 skrev en krønike om armeniernes forhold til det byzantinske rige og om tyrkernes invasion af Armenien fra midten af 1000-tallet. Aristakes kaldte sin historie for "Historien om de lidelser, som fremmede folk omkring os påførte os" og forsøgte at forholde sig til sin sorg over tyrkernes massakre mod armenierne i årene omkring 1064 ved at fortolke det som Guds straf for armeniernes egen syndighed. Også den arabiske historiker Sibte ibn al-Jawzi (d. 1256) citerer et øjenvidne til en beretning om, hvordan den tyrkiske hær under Alp Arslan massakrerede armenierne i deres hovedstad Ani i 1064.

[Matthias af Edessa:]

I begyndelsen af året 465 [1015-1016] overgik en katastrofe, der forkyndte opfyldelsen af guddommelige varsler, de kristne tilbedere af det Hellige Kors. Dragen med dødens ånde dukkede op, ledsaget af en ødelæggende ild, og tugtede dem, der tror på den hellige Treenighed. De apostolske og profetiske bøger skælvede, for der ankom bevingede slanger for at opkaste ild på Kristi troende. Jeg ønsker at beskrive det første udbrud af glubske bæster dækket af blod i dette sprog. På denne tid samledes den vilde nation af vantro kaldet tyrkerne. Idet de drog ud, trængte de ind i provinsen Vaspuracan¹ og dræbte de kristne med sværdet. [...] Idet de gik imod fjenden, så armenierne disse fremmede mænd, der var bevæbnet med buer og havde bølgende hår som kvinder. [...]

I marts 1059 overgik en frygtelig ulykke de trofaste kristne. Ord kan ikke beskrive de lidelser, de måtte døje, for det tyrkiske folk fra Persien, talrige som havets sand, rettede de angreb mod de kristne i Armenien. Folket i mange provinser blev hugget ned og taget som slaver af tre frygtelige uhyrer udløst af Sultan Toghrol – mænd mere grusomme end vilde dyr. De gik frem mod den befolkningsrige og ædle by Sebastea² i Armenien, foran deres sorte soldater, idet de hævdede deres bannere som tegn på døden. Deres skrig rullede ud som torden og udtrykte ønsket om at udfolde deres raseri.

Søndag d. 6. august 1059 indledtes belejringen af Sebastea, og slagteriet gik i gang; tusindvis af lig lå på jorden. Sikken et frygteligt syn! Højt respekterede mænds lig var smidt i en bunke som om en skov af træer var fældet, og jorden flød med deres blod. Selvom Sebastea ikke havde nogen mur, havde de vantro først ikke turdet bryde ind i byen, da de havde troet, at de hvide kupler fra byens kirker var deres fjenders telte. Men så snart de indså deres fejltagelse, lod de

¹ Området omkring Van-søen

² Sabastea (Sebasteia): by i det centrale Anatolien. I dag Sivas i Tyrkiet

deres raseri få frit udløb og blev redskaber for Guds vrede mod de kristne. De massakrerede nådesløst et stort antal mennesker, røvede en stor mængde plyndringsgods og tog et utal af fanger, mænd og kvinder, drenge og piger, som de solgte som slaver. Det er umuligt at afgøre, hvor meget guld og sølv og hvor mange ædelstene, perler og brokader de røvede, for denne by var residensstad for de armenske herskere. Skæbnens dag! I løbet af kort tid var Sebastea og den omgivende slette badet i blod. Det klare vand i floden Kizil Irmak, som løber gennem byen, blev pludselig farvet rødt. De vantro blev en uge, så drog de hjem.

Det ville være umuligt i detaljer at redegøre for de ulykker, der overgik armenierne, for sorgen og tårerne, alt hvad de måtte lide for tyrkens hånd, disse vilde, blodtørstige bæster, i de dage hvor vort kongerige var uden retmæssige herskere, som var blevet pågrebet af dets falske beskyttere, de magtesløse, kvindagtige og æreløse byzantinske grækere!

Grækerne, hvis ry for berømmelse og ære bygger på den hast, hvormed de flygter, havde bemægtiget sig vor trone og ødelagt den beskyttelsesmur, som vore modige folkehær og vore frygtløse krigere havde bygget. I stedet havde de overladt beskyttelsen af vort land til eunukgeneraler og soldater, således at de persiske tyrkere til sidst indså, at hele Østen var uden herre.³ Uden at møde nogen modstand mod deres fremrykning stormede de ind, og inden for et år havde de nået selve Konstantinopels mure. De overtog kontrollen med alle de armenske provinser, kystbyerne og øerne, som tilhørte byzantinerne og tog dem til fange i deres hovedstads borg. Efter at perserne havde underlagt sig Armenien, fandt grækerne på en ny måde at bekriige armenierne; de arbejdede på at ophidse en religionsstrid, og hurtigt opgav de al modstand mod perserne. Deres anstrengelser begrænsede sig til at føre sande troende væk fra den sande tro og udslette dem. Berømte krigere blev blindet eller druknet i havet.

Overalt havde grækerne bestræbt sig på at fjerne fra Østen alle behjertede mænd og modige krigere af armensk oprindelse og tvinge dem til at leve med dem selv. De lavede unge drenge til eunukker og i stedet for brystplader, de modiges prydelser, gav de dem tøj med plisserede lægge, i stedet for hjelme beklædte de deres hoveder med huer, og de beklædte deres skuldre, ikke med ringbrynjer, men med brede sjal. Som kvinder hvisker de og taler hemmeligt, altid lægger de fælder for modige krigere, og det er takket være grækerne, at de troende er blevet slaver blandt perserne. [...]

I løbet af året 551⁴ af den armenske æra [1062], frembragte tyrkerne under ledelse af tre af sultan Toghril [Beg]s generaler, kaldet Slar Khorasan, Mdjmdj [Medjmedj] og Isulv, en strøm af blod fra den kristne nation, og de invaderede Baghin-distriktet i Armenien og plyndrede det. Derfra rykkede de som en giftig slange ind i de tilstødende distrikter, Thelkhum og Arghni, hvor de overraskede de kristne og udryddede dem. Massakren begyndte den 4. i måneden Areg, en lørdag, i den ottende time af dagen. [...]

³ Siden 1045 havde det byzantinske rige behersket store dele af Armenien, hvor særlig de byzantinske kejsere Konstantin d. 9. Monomachus og Konstantin d. 10. Duchas havde gjort, hvad de kunne for at svække Armenien. Dermed kom de til at ødelægge Armenien som effektivt bolværk mod seldsjukkernes invasion. Kejser Konstantin d. 9. Monomachus havde indført en streng religiøs forfølgelsespolitik over for armenierne, som af denne grund kun blev yderligere fjendtliggjort overfor Det Byzantinske Rige. Desuden afskaffede den byzantinske kejser Konstantin d. 10. den skattefrihed, som Armenien tidligere havde haft til gengæld for at opretholde en hærstyrke på ca. 50.000 krigere til forsvar af grænserne. Se også John Julius Norwich: *Byzantium – The Apogee*, Viking Press (1991), s. 340-341.

⁴ Dateringen er her forkert. Der skal sandsynligvis stå år 511, dvs. år 1062

Overalt i hele Kilikien, til Taurus, Marash og Deluh og omegn, herskede uro og opstandelse. For befolkninger blev drevet ind i disse områder i massevis, idet de kom i tusindvis og sværmede ind i dem. De var som græshopper, der dækkede landets overflade. De var mere talrige – og jeg må tilføje, syv gange mere talrige – end de mennesker, som Moses førte over Det Røde Hav, mere talrige end småsten i Sinais ørken. Landet blev oversvømmet af disse mængder af folk. Hæderkronede personligheder, adelige, høvdinge, kvinder af høj stand, vandrede mens de tiggede om brød. Vores øjne var vidne til dette triste spektakel.

[Efter Toghrul Begs død i 1063 forsatte hans nevø; Alp Arslan, angrebene på armenierne] I året 1064 samlede Persiens hersker, Sultan Alp-Arslan, Toghruls nevø og efterfølger tropper blandt perserne, kurderne og tyrkerne. [...] Han var som et stormfuldt hav, der udspyede vrede bølger. [...] Han begav sig mod Armenien og faldt ind i landet, indbyggerne blev hugget ned og taget som slaver. De vantro var så mange, at de dækkede sletterne langt væk og lukkede alle flugtveje. [...] Så slog han lejr i området ved navn Dchavalkhs og angreb byen Akhal⁵ og indtog den. Tyrkerne udryddede alle indbyggerne, mænd, kvinder, præster, munke og adelige, de unge drenge og piger blev taget væk som slaver til Persien. Utallige bunker guld, sølv og ædelstene og perler faldt i erobrernes hænder. Samme år hærgede denne sultan, Persiens drage, hele Armenien. [...]

[Samuel af Ani:]

20 I 513 af den armenske æra [1064] under Jomfruens højtidsfest, på en mandag, blev byen Ani indtaget af sultan Alp Arslan [1063-1073], som massakrerede dens indbyggere, bortset fra kvinder og børn, som han førte bort i fangenskab.

[Aristakes Lastivertsi:]

25 Menneskeslægten lå under for mange vrangforestillinger og illusioner, og pga. grådighed og usømmelighed har den søgt tilflugt i sine handlinger. De mægtige stormænd og uimodståelige kæmper har iscenesat sig selv som guder. Nogle befæstede sig bag høje tårne, som de anså for at være uindtagelige, og de ønskede ikke at smage godheden af Herrens bæger – idet de således mindede om de tåbelige bygere af den første bygningskonstruktion [Babelstårnet], som blev
30 konstrueret med stort besvær, men med lethed blev ødelagt; eller lige som indbyggerne i Jeriko, som ikke anså sig for at være kanaanære og som pga. deres befæstede tårne ikke mente, at Herrens højre hånd også herskede over dem eller at et den Almægtiges sværd kunne ramme dem. For det er Herren, som bygger op og river ned, får borgene til at ryste og høje tårne til at styrte sammen. Det tårn, som David byggede i Libanons bjerge og befæstede med sværd og
35 skjolde mod Damaskus, kunne ikke stå imod Salomons modstander, Eder, ej heller kunne det forhindre hans angreb, fordi fromheden er den sande borg, mens den rigtige mur er fromgering.

⁵ Område/by i det nordlige Armenien

Lad os nu vende tilbage til vor tidligere fortælling. Lad os ikke se bort fra de mange synder hos dem, som ikke vil søge bod og fortrydelse, eller som ikke vil se straffen over folk, der lever tæt på dem og deres naboer – en straf, som indtræffer i overensstemmelse med de begåede synder. Cypressen må græde for fyrretræet, tornebusken for oliventræet, for det var ikke sådan, at dem, som tårnet på Herrens befaling styrtede ned over, ikke fortjente døden, men snarere er det vigtigt, at slægten og andre forstår synderne begået og dem, der betragter det fra afstand, lærer af det og passer på. De grusomme begivenheder, som skete i Arcn⁶, havde fundet sted kort forinden, men der gik ikke lang tid før de blev glemt. Mange havde været vidne til dem med deres egne øjne, og havde ikke brug for at lytte, for mange områder og byer var blevet reddet fra dette angreb. Ikke desto mindre vendte de sig ikke mod menneskene, men mod Gud, som slår høje tårne til jorden og knuser sikre befæstede byer til aske. Folket forstod ikke eller huskede ikke Herrens advarsel eller Hans vrede drik, som han lader synderne drikke af. De anså bægeret for tomt. Det gjaldt i særlig grad for den befæstede by Ani og hendes døtre, som omgav hende og som havde vænnet sig til uvidenhed og klappede i hænderne mod Himlen, mens Gud bevægede den persiske konge⁷ til at komme i Hans sted for at se, hvad der foregik. Der var krig i landet Armenien, for seldsjukkerne ønskede at udvide deres magtområde og herske over det [byzantinske] kongedømme. Dette skete i år 513 af den armenske æra [i årene 1063-1064]. Nu kom den [seldsjukkiske] konge med en sværm af bevæbnede soldater og invaderede vort land, og spredte frygt og rædsel blandt dem fjern og nær. Han hærgede og plyndrede mange lande, indtil han nåede byen [Ani], som havde nået grænsen for sin syndighed. Han slog lejr overfor byen Ani og spredte sin hær udover hele landets bredde. Han prøvede og udtænkte strategier for at ødelægge den jernbeslåede byport og låsene af kobber, som modstod hans herredømme, men han mistede modet, fordi byen var så vel befæstet, og selv om slaget voksede i intensitet, så ønskede han at drage bort igen. Han vidste ikke, at Herren havde sået splid, uenighed og kaos blandt vogterne og stormændene. Netop da forlod vagterne kampen, tog flugten og slået af rædsel og frygt tog ingen sig af sine slægtninge eller gode venner. I stedet blev hver især grebet af frygt. Da de bevæbnede [seldsjukkiske] soldater, som kæmpede udenfor, så dette, så klatrede de over muren og strømmede ind i byen som frådende bølger fra havet. De satte det persiske sværd i arbejde og skåned ingen. Nu trængte en mængde af mænd og kvinder mod kongens slot, som om de kunne redde sig der, mens andre søgte tilflugt i det indre citadel ved navn Nerk'i. Dem, som var fanget inde i byen og som fjenden fandt ubeskyttet, uden bevæbnede mænd, mad eller drikke, blev omringet af tyrkerne og skræmt så meget at de overgav sig. Mennesker i alle aldre blev slået af sorg og rædsel. For børn blev revet fra deres mødres omfavelse og nådesløst knust mod klipperne, mens mødrene overdængede dem med tårer og blod. Fader og søn blev dræbt af det samme sværd. De ældre, de unge, præster og degne blev også dræbt med det samme sværd. Byen blev fyldt fra den ene ende til den anden med de dræbtes lig, som fyldte op i gaderne. Den store flod, som flød forbi byen blev farvet af blod fra den store mængde af dræbte og fra ligene. Vilde dyr blev begravelsessteder for ligene, for der var ingen til at jordfæste de dræbtes kroppe, som havde brug for det, der var ingen til at begrave dem. Det høje og smukke sted blev brændt ned pga. de uretfærdigheder, der var begået i det, mens alle andre bygninger blev ødelagt og gjort til aske. Således endte usømmelighe-

⁶ Arcn: armensk by, som blev hærget og plyndret af tyrkerne i år 1048-1049. Arcn hedder i dag Erzurum og ligger i det østlige Tyrkiet

⁷ Tyrkernes leder

den og forræderiet. Dette er skæbnen for uretfærdige byer, som er bygget på andres blod, skaber velstand ved de fordærvedes sved og som befæster deres hjem med usømmelighed og uretfærdighed og uden barmhjertighed for de fattige og trængende. De forventer kun nydelse og luksus og afstår ikke fra usømmelige aktiviteter. Snarere er de beruset af den lidenskab, som har besat dem. Hvad sker der med den slags, når Herrens vrede rammer dem? De svinder og ødelægges som voks i ild, uanset om de så er konger eller prinser, som vi kan se det af denne fortælling. Men kongen af Persien⁸ beherskede store områder og vendte hjem til sit eget land med enormt meget plyndringsgods.

10 [Sibt ibn al-Jawzi:]

Hæren trængte ind i byen, massakrerede indbyggerne, hægede og brændte den og efterlod den i ruiner og tog alle dem som gidsler, som overlevede [...] ligene var så mange, at de blokerede gaderne; man kunne ikke gå nogen steder uden at falde over dem. Og antallet af fanger var ikke under 50.000 sjæle. Jeg var opsat på at komme ind i byen og se ødelæggelserne med mine egne øjne. Jeg forsøgte at finde en gade, hvor jeg ikke skulle vade over ligene, men det var umuligt.

J. M. Rosenløv & M. Pihl: *Korstogene – Islams ekspansion og kristen modoffensiv* (2014)

20 Matthias af Edessa, oversat af M. Pihl og J. Rosenløv efter E. Hallam (red.): *Chronicles of the Crusades - Eye-witness accounts of the wars between Christianity and Islam*, London 1989/1997, s.37-40 samt S. Vryonis: *Decline of Western Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the 11th to the 15th Century*, Berkeley (1971) s. 80f., 170. Samuel af Ani, oversat af J. Rosenløv efter B. Ye'or: *The Decline of Eastern Christianity under Islam. From Jihad to Dhimmitude*. Cranbury (1996), s. 292. Aristakes Lastivertsi, oversat af M. Pihl efter "Aristakes Lastivertc'i's History", Translated from Classical Armenian by Robert Bedrosian, New York 1985. Sibt ibn al-Jawzi, oversat af M. Pihl efter John Julius Norwich: *Byzantium – The Apogee*, New York 1991, s. 342-343.

⁸ Den tyrkiske hærfører.